ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

—

Նոյեմբերի 11-ին

Բագուի մէջ արդէն ծրագրվել է մի պրոդրամա կազմելու «Շոգենաւական հայկական ընկերութիւն» անունով մի ակցիոնէրական ընկերութիւն շոգենաւեր գործածելու կասպից ծովի վրա, որ պիտի ունենայ 80 ակցիա, իւրաքանչիւրը 1000 բուբլի։ Այսոր ինչպէս մենք տեսանք ստորագրութեան թուղթը մինչև 40 բաժին ստորագրված էին և %25-ը տուած։ Մեզ շատ ուրախալի է տեսնել Բագուի մէջ մի այդպիսի ընկերութիւն, որ գլխաւորապէս բաղկացած է հայ երիտասարդ վաճառականներից, բայց դժբաղդաբար այդ 40 անձինքների մէջ մի երկուսը հազիւ թէ կան որ ծանօթ լինէին շոգենաւական գործին, մնացածները մանիֆակտուրայի վաճառականներ են, գործակատարներ և այլն։ Խնդիրը այժմ նրանումն է թէ այդ 80 բաժին ունեցողների հետ կարելի է մի հաստատ գործ սկսել, որ իր սկսած օգուտը բերէ. մեզ պատահել է տեսնել մի քանի այդպիսի ընկերութիւններ, որ շատ կարճ ժամանակամիջոցում քանդվել են, որովհետև ամեն մի գործին անտեղեակ մարդ մի ձայն ունի այդ ընկերութեան մէջ և սկսելով զատ զատ դատողութիւններ տալ, գործի խանգարման պատճառ են դառնում։ Իրանք թէ մենք սխալված լինէինք. միայն մենք թոյլ ենք տալիս մեզ նկատել, որ այդպիսի մի ընկերութիւն աւելի օգտաւէտ կը լինի այն ժամանակ, երբ կը միանան մի հինգ տասը մեծ հայ գործարանատէրեր փոխանակ հազարի, հինգ կամ տասը հազար տալով, իսկ պակաս գումարների համար ակցիա դուրս տալով, այդպիսով կարելի է ստացել հետեւեալ օգուտներին. առաջին, որ իրանք գործարանատէրերը լինելով այդ ընկերութեան հիմնադիրները, կարող կը լինեն իրանց նաւթերը փոխադրել սեփական «նաւլիվնոյ» շոգենաւներով, ի հարկէ նշանակված մի տակսայով. երկրորդ՝ ստացված օգուտների նշանակված մասը դուրս տուած ակցիան կը ստանայ. բացի այդ չը լինելով ձայների մեծամասնութիւն գործին անտեղեակ մարդիկներից, գործը մաքուր և խոհեմութեամբ կը կատարվի։

«Մշակի» առաջարկութիւնը կազմելու Բագուի մէջ հայ գործարանատէրերից մի ուժեղ ընկերութիւն մրցելու Նօբէլի հետ, բաւական ազդեցութիւն ունեցաւ և համակրութեամբ ընդունվեցաւ այստեղի գործարանատէրերից, բայց կարելի է արդեօք համաձայնութիւն, կայացնել մի Կրասնոյարսկեանի, մի Միրզոյեանի, մի ՃԸԳՆաւորեանի կամ որ և իցէ մէկի հետ, դժուար խնդիր է լուծելու։ Հայ վաճառականը թէև միլիոնատէր դարձեալ ըիսկ չի անի մի ուրիշ հայի հետ մի ընդհանուր գործ սկսելու և շարունակելու։ բայց եւրօպացին անում է այդ։ Նա չէ վհատվում եթէ առաջին արգելքների է հանդիպում և վնասներ է պատահում. նա տանում է տոկունութեամբ իր սկսած գործը և ստանում է իր սպասած օգուտները. բայց հայը մի գործի մէջ այդ համբերութիւնը չունի. վնաս արեց թէ չէ, նա կը թողնի այդ գործը։

Օրինակ մէկը նորակազմ «Հայկական շոգենաւական ընկերութեան» 80 ակցիոնէրներից մէկն է. հէնց տեսաւ մի փոքր անաջողութեան նշոյլ, նա իր ակցիան անմիջապէս մեծ զիջումով ծախելու է և յետ քաշվելու։

Ցոյս ունենք որ այդ բոլորը նորակազմ ընկերութիւնը իր նիստերում աչքի առաջ կունենայ։

Աբէլ Ապրեսեանց

ՆԱՄԱԿ ՍՂՆԱԽԻՑ

—

Նոյեմբերի 12-ին

Տեղիս հայոց երկսեռ ուսումնարանների նոր հոգաբարձուների ընտրութիւնը կայացաւ ամսիս 8-ին։

Հասարակութիւնը ժողովված էր օրիորդաց ուսումնարանի դահլիճում, որտեղ ընտրութիւնից առաջ հոգաբարձութեան նախագահ Ստեփաննոս ա. քահ. Տէր-Ստեփաննոսեանցը հասարակութեանը հասկացրեց ուսման նշանակութիւնը, մայրենի լեզուի սովորելու անհրաժեշտութիւնը և ուսուցիչների ու հոգաբարձուների պարտականութիւնը։

Բարեկրօն նախագահը քաջ գիտենալով, որ ուսումնարանի բարեկարգութիւնը կախված է լաւ հոգաբարձուներից՝ առաջարկեց հինգ ուսեալ մարդիկ, որոնք են պ. պ. Յ. Դօզալեանց, Ա. Տէր-Մատթէոսեանց, Կ. Տէր-Մատթէոսեանց, Մ. Լիանոզեանց և Ա. Պարգսեանց և խնդրեց այս հինգ անձերից ընտրել երեքը իբրև հոգաբարձու։ Բոլոր ժողովուրդը միաբերան ընդունեց նախագահի առաջարկութիւնը։ Նախագահը վերջացրեց իր խօսքը ասելով թէ՝ երբ նոր հոգաբարձուները կընտրվեն և կը հաստատվեն իրանց պաշտօնի մէջ, այն ժամանակ նրանք կարող են բոլոր հաշիւները ինձանից ստանալ։

Այդ միջոցին եղիշէ քահ. Տէր-Աստուածատրեանցը մէջ ընկաւ և սկսեց մի քանի անկապ և անհիմն խօսքերով վրդովեցնել հասարակութեանը՝ յարձակվելով նախագահի և ուսուցիչների վրա։ Սա նախագահի վերաբերութեամբ ասեց, որ մինչև այժմ յայտնի չէ թէ մոմավաճառութեան արդիւնքն և ուսումնարանի հաշիւները ում ձեռին են, պէտք է նախ և առաջ հաշիւ պահանջել։ Այդ ինչին է, որ տէր Եղիշէն մինչև այժմ չը գիտէ թէ ուսումնարանի հաշիւները և մոմավաճառութեան արդիւնքը ում ձեռին է, քանի որ ամենքին լաւ յայտնի է, որ թէ մոմավաճառութեան արդիւնքը և թէ ուսումնարանի անտեսական մասը յանձնված է Ստեփաննոս ա. քահանային, որը ամենայն ջանք գործ է դնում ուսումնարանիս բարեկարգութեան համար, բայց շատ ենք ցաւում, որ սրան ոչ ոք օգնող չը կայ։ Մինչև այժմ մեր ուսումնարանի համար հրաւիրվում էր միայն հայոց լեզուի ուսուցիչ, իսկ ռուսաց լեզուի ուսուցիչը հրաւիրվում էր անդիս քաղաքային ուսումնարանից, բայց քաղաքային ուսումնարանից հրաւիրված ուսուցիչները չիմանալով հայոց լեզուն՝ անյարմար էին մեր ուսումնարանի համար, այս պատճառաւ տէր-Ստեփանը հայ ուսուցիչ հրաւիրեց ռուսաց լեզուի համար։

Տէր-Եղիշէն ուզենալով ուսումնարանի պատիւը փայր ձգել հասարակութեան առաջ սկսեց անխնայ յարձակվել ուսումնարանի և ուսուցիչների վրա ասելով, թէ թէչաւի ուսումնարանը և ուսուցիչները լաւ են մերից։ Բացատրութիւն ենք պահանջում տէր-Եղիշէից, թէ ինչ հիման վրա է վատաբանում մեր ուսուցիչներին, քանի որ տեղացիները չնորհակալ են ուսուցիչներից և քանի որ ինքը տէր-Եղիշէն ուսուցիչների գործունէութիւնից ոչինչ տեղեկութիւն չունի։ Այստեղից երևում է որ տէր-Եղիշէն պէտք է անձնական թշնամութիւն ունենայ նախագահի և ուսուցիչների հետ։

Տէր-Եղիշէն միշտ թշնամութիւն է ցոյց տուել դէպի ուսուցիչները (որովհետև ցանկութիւն ունի ուսուցչութեան, բայց չեն ընդունում)։ Այստեղից գնացած բոլոր ուսուցիչները անգոհ են գնացել սրանից, գանգատվել են և պատժել են տուել, ինչպէս առաջ պ. Կ. Դաւթեանցը պատժել տուեց սրան մի քանի ամիս։

Մինչև անգամ Տէր-Եղիշէն այնպիսի միտք յայտնեց, որը ոչինչ կապ չունէր մեր ուսումնարանի հետ. այս միտքը ոչ թէ իր բնական դատողութեամբ էր, այլ լրագիրներից էր։ «Մշակը» խօսելով Թիֆլիսի համալսարանի վրա, ասում էր թէ պէտք է Թիֆլիսումը հիմնել վերջապէս մի համալսարան, որովհետև մեր որդիքը իրանց ուսման ծարաւը յագեցնելու համար գնալով հիւսիսային երկիրներ, բոլորովին անասելի կլիմայում—չեն դիմանում և մեռնում են ցրտից և չքաւորութիւնից։ Տէր-Եղիշէն մի և նոյն խօսքերը կրկնեց և այստեղ. նրա կարծիքով մեր ծխական ուսումնարանը կարելի է դարձնել համալսարան։

Հասարակութիւնը ոչինչ չը հասկանալով տէր Եղիշէի խօսքերից և կարծելով թէ լաւ բան է ասում, ամենքն էլ կուրօրէն ընտրեցին նրան հոգաբարձու, սրա հետ ընտրվեցան և տէր-Ստեփանի առաջարկած մարդկանցից երկուսը—պ. Յ. Դօզալեանց և Կ. Տէր-Մատթէոսեանց։ Զարմանալի բան է թէ ինչ հարկաւորութիւն կար տէր Եղիշէին հոգաբարձու ընտրելու, քանի որ ունենք զարգացած և ուսեալ մարդիկ, որոնք են նախագահի առաջարկածները։ Հասարակութեան այն մասը, (ընտրութեան ժամանակ ներկայ էին միայն 48 մարդ) որը ներկայ չէր ընտրութեան ժամանակ, իմանալով տէր Եղիշէի հոգաբարձու ընտրվելը—անվաւեր է համարում այդ ընտրութիւնը և պահանջում է երկրորդ օրինաւոր ընտրութիւն և ուզում է, որ տէր Եղիշէի փոխանակ ուրիշին ընտրեն, որովհետև սա անյարմար է հոգաբարձութեան համար։

Կատարեալ յաջողութիւն ենք ցանկանում հասարակութեանը, որպէս զի անեն երկրորդ օրինաւոր ընտրութիւն։ Ուստի խնդրում ենք թեմական վերատեսչին, որ ինքը գայ և անձամբ օրինաւոր ընտրութիւն անի հոգաբարձուների։

Մ.

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ

—

Նոյեմբերի 9-ին

Քաղաքի կենտրոնում Մարտաչայ գետակի ձորակի մէջ տարիներով հոտում է աղբը. այդ ձորակի վրա շինած են գաղանի սպանդանոցներ և արտաքնոցների խոզովակներ. պոլիցիան և քաղաքային վարչութիւնը միշտ կոյր և համր են ձևանում Ալեքսանդրեան և Լաչիխեան փողոցով անցկենալիս և եթէ մէկը ակնարկելու լինի նրանց այդ զզրալի աղբանոցի վրա, գուցէ ծաղրելու էին ասելով «դա օգտակար է առողջութեան, որովհետև բուժում է բարակացաւը», բայց իսկապէս ասում են քաղաքը միջոց չունի մաքրել տալու, կասասյում փող չը կայ և դատարկ հողեր էլ չը մնացին ծախելու։

Քաղաքիս մի քանի ընդարձակ փողոցները տալած են, միւսները ցեխերի որոգայթ են, դժբաղդաբար եթէ անցորդը գիշերով լապտեր չունենայ ձեռին՝ (քաղաքի լապտերները միմիայն իրանց շրջանակին են լոյս տալիս) անպատճառ առանց կրկնակօշիկի է տուն հասնում, մինը գուցէ երկուսն էլ ցեխի մէջ պահ տալով։

Քաղաքային վարչութիւնից ընտրված կայ քաղաքի վերակացու. չը գիտեմ դրա պարտականութիւնները, բայց մտագրծն իր ընտրած կտորը, կամ ցանկացած գնովն է վաճառում միսը. սրիկաներին և բախակներին արգելող չը կայ որ քաղաքից դուրս գիւղացու բերած մթերքը ձեռքից չը խլեն ճանապարհին և գինը թանգացնելից զատ, սկանդալներ չը հանեն խեղճ գիւղացու գլխին։

Աղքատների թիւը բազմանում է գաղթականներով. վերջինները ապրուստ և պատսպարան չունենալով, գիշեր, ցերեկ մերկ և բոբիկ մանում են գալիս փողոցներում և մուրալով պարապում։ Աղքատաց հոգաբարձութիւնը կարող էր իր գործունէութիւնը, հրապարակական յօգուտ աղքատաց հանգանակութիւն անելը արգելվեցաւ մարմնաւոր իշխանութեան հրամանով. մտածող էլ չը կայ փոքրիկ բարեգործական ընկերութիւն մը կազմելու այդ խեղճերին կարեկից լինելու համար. եկեղեցին կարող է տալ ընդարձակ պատսպարաններ, իսկ քաղաքացին օգնել նիւթապէս։ Աղերսում եմ զգայուն և մարդասէր օրերին աշակցել այդպիսի ընկերութիւն մը կազմելու։

* * *

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են որ այս օրերս հասել է այդ քաղաքը Երուսաղէմի հայոց վանքի մի վարդապետ, Մամբրէ անունով, յիշեալ վանքի անունով փող ժողովելու համար։

—

Նոյեմբերի 20-ին լինելու է կենդանիների հովանաւորութեան Թիֆլիսի ընկերութեան ընդհանուր ժողովը։

—

Նոյեմբերի 15-ին, կիրակի օր, կայացաւ բարեգործական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը Արծրունու թատրոնում։ Ընթերցողը կը գտնի այդ ժողովի մասին կարճառօտ տեղեկութիւններ և եղած ընտրութիւնների մասին մեր կարծիքը «Մշակի» այսօրվայ առաջնորդող յօդուածում։

—

Մեզ գրում են ՆՈՒԽԻՑ. «Թուրքաբնակ, ուտրախօս և բազմահայ Նուխու ամբողջ վիճակի միակ հոգևոր ուսումնարանը այս տարի շատ ապաջող ուսուցչական խումբ ունի կազմած։ Ուսուցիչներից ոչ մինը իր ծանր պաշտօնին յարմար չէ, ոչ մէկը նրանցից ոչ մի բարեկարգ դըպրոցի երեսը տեսած չէ։ Դորա պատճառը հոգաբարձուներն են, որոնք հասարակաց շահը և օգուտը թողած, իրանց անձնական օգտին են կամենում ծառայեցնել ուսումնարանը։»

—

ԳԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի անցեալ հայոց հոգևոր դպրոցներում հրաւիրվեցան որպէս ուսուցիչ և վարժուհի պարոն և տիկին Ամատունիք։ Նրանց մասին մի քանի շարամիտ մարդկանց ձեռքով տարածված լուրերը կատարելապէս սուտ են։ Ամուսինները շատ լաւ են վարվում աշակերտների հետ և աշակերտներին նրանց տուած ամենախիստ պատիժը եղել է շարութիւն անողներին երբեմն անճաշ թողնելը միմիայն։ Ուսումնարանի տեսուչ պ. Ղազարեանն է։ Ղարսեցիները շատ գոհ են պարոնից ցոյց տուած եռանդից։ Կատարեալ զրպարտութիւն է որ իբր թէ Ամատունիք ծեծում են աշակերտներին։ Եթէ վերջապէս այդ գիտաւորութիւնն էլ ունենային, ոչ տեսուչը, ոչ էլ թեմական առաջնորդը երբէք չէին թոյլ տայ նրանց վարվել այդ ձևով մանուկների հետ։»

—

Լսում ենք որ այն օրից, երբ ԱՐՏՈՒԻՆԻ հայ-կաթոլիկների եպիսկոպոսը ճանաչվել է կառավարութիւնից որպէս օրինական առաջնորդ Անդրկովկասեան և Կովկասեան հայ-կաթոլիկների, այն օրից մեր հայ-կաթոլիկները այլ ևս կախում չունեն Սարատովի կաթոլիկ լատին եպիսկոպոսից, այլ կախված են միմիայն Արտուինի հայ-կաթոլիկ առաջնորդից։ Դա շատ ուրախալի է և այսուհետև մեր կաթոլիկ եղբայրները կարող են զարգանալ որպէս կաթոլիկ հայեր, առանց կորցնելու իրանց ազգութիւնը, իրանց մայրենի լեզուն իրանց եկեղեցական արարողութիւնների մէջ և իրանց դպրոցներում։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ հաղորդում են որ դիֆթերիտ ցաւը, որ խոր արմատներ էր գցել Ս. Պետերբուրգի նահանգի մի քանի գաւառներում, այժմ, շնորհով բժշկական եռանդուն օգնութեան, կատարելապէս ոչնչացրած է։

—

Ընթերցողները կարդալով երէկվայ հեռագիրը թէ մի մարդ բէվոլվէր էր արձակել գեներալ Զէրբէվինի վրա, գուցէ չը գիտեն թէ ինչ պաշտօն է վարում գեներալ Զէրբէվին։ Նա ներքին գործերի մինիստրի, կոմս Իգնատիևի օգնական է և մի և նոյն ժամանակ քաղաքական յանցաւորների գործերը քննող մասնաժողովի նախագահ է։ Նա նոր էր նշանակվել այդ պաշտօնի վրա և կարճ ժամանակում քննել և վճռել էր մօտ 300 քաղաքական յանցաւորների հին գործերից, այսինքն այդ գործերի ընդհանուր թիւի մի չորրորդական մասը։ Ուրեմն նրա քննութեանը յանձնված քաղաքական յանցանքների գործերի ընդհանուր թիւը մօտ 1200 է։

—

Լուր կայ որ շուտով հիմնվելու է Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ մի նոր իգական արուեստագործական դպրոց, որի պրոգրամը Բիգա քաղաքի ղըդրոցի պրոգրամին համեմատ կը լինի։

—

Խոնարհաբար խնդրում ենք մեր հայ ուսանողներին, որոնք ուսանում են Ռուսաստանի, Գերմանիայի, Ֆրանսիայի կամ Աւստրիայի համալսարաններում, թարգմանել ռուսաց և այլ եւրոպական լեզուներով մեր լրագրի երէկվայ 114 համարում տպված «Դարձեալ մի ապացոյց» վերնագրով յօդուածը և աշխատել տպագրել այդ յօդուածը կամ ամբողջութեամբ, կամ գոնէ նրանից արած քաղուածները, եւրոպական այլ և այլ լրագրներում։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

„ПОРЯДОКЪ“ ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

Բերլինից „Порядокъ“ լրագրին հաղորդում են հետևեալը։ Նոյեմբերի 12-ին իշխան Բիսմարկ հասաւ Բերլին, որ նրան շատ դուրեկան ընդունելութիւն չը պատրաստեց։ Այդ օրը Բերլինի 4-դ և 6-դ ընտրողական շրջանների մէջ կրկնաքուէարկութիւններ կային, որոնց ժամանակ առաջադէմները դարձեալ յաղթող հանդիսացան։ Բեբէլ և Հազենկլեվէր սոցիալ-դէմոկրատները յաղթվեցան, չը նայելով, որ պահպանողականները մասամբ նրանց պաշտպանեցին։ Իրանց կուսակցութեան շահերի տեսակէտից

գործին նայելով, առաջադէմները վատ վարվեցին, որ ամեն միջոցներ գործ դնելով, թոյլ չը տուին բանւորներին ընտրել իրանց կուսակցութեան առաջնորդին Չորրորդ շրջանի մէջ։ Առաջադէմների և նրանց յաղթութեան համար այդ մի տեղը բոյխառագի մէջ ոչինչ նշանակութիւն չունի, մինչդեռ բանւորների համար մեծ և կրկնակի նշանակութիւն ունէր։ Նախ՝ բանւորները պէտք է ապացուցանէին իրանց կուսակցութեան գոյութիւնը Բերլինի մէջ և երկրորդ՝ ընտրել Բեբելին, որի անաջողութիւնը մեծ վիշտ պատճառեց ամբողջ Գերմանիայի բանւորներին։ Ավգուստ Բեբել անրիծ համարման տէր, կուսակցութեան առաջին ճառախօսը և բանւորների կուռքն է։ Բանւորները նրան պաշտում են. „մեր Ավգուստը“ նրանց առաջին մարդն է և „մեր Ավգուստի“ թշնամիները բանւորների ոխերիմ թշնամիներն են։ Եթէ առաջադէմները փոքր ի շատէ ուշադրութիւն դարձնէին ղեկավարութեան հանգամանքների վրա և իշխան Բիսմարկի նման չաշխատէին նրանց իրանց շահերին միայն ծառայեցնել, նրանք կամաւորապէս պէտք է թոյլ տային, որ բանւորների կուռքը յաղթող հանդիսանար։ Նրանք հակառակն արին։ Երկու շաբաթ առաջ, երբ նրանց հակառակորդները հակառաջադէմներն էին, նրանք այնպէս չէին մաքառում, ինչպէս այժմ աշխատում էին յաղթել բանւորների ներկայացուցչին։ Բացի ընտրողական բազմաթիւ ժողովներ կազմելուց, առաջադէմների հաւատարմատարները այնպէս էին գործում, կարծես հարցը կեանքի և մահուան մասին լինէր։ Այդ հաւատարմատարները անից տուն էին թափառում, գնում էին իրանց ընտրողներին, նրանցից մի քանիսին ոտքով և միւսներին առաջուց պատրաստած կառքերով տանում էին քուէարկելու։ Այդ բոլոր աշխատանքները աջողութեամբ պսակվեցան. առաջադէմների ներկայացուցիչը յաղթեց 51 ձայների առաւելութեամբ։ Այդ մի տեղի համար բոյխառագի մէջ առաջադէմները թշնամացրին իրանց հետ ոչ թէ միայն Բերլինի, այլ և ամբողջ Գերմանիայի բանւորներին։ Ինչ կը վերաբերի Բերլինի բանւորներին, նրանք հէնց այնտեղ յայտնեցին իրանց զգացմունքները։

Ամբողջ օրը հանգիստ անցաւ։ Մաքառումը սաստիկ էր։ Բոլոր կողմերի ընտրողները հագարներով դիմում էին ընտրողական արկղերին, բայց վէճեր կամ անկարգութիւններ չէին պատահում։ Ժամի 4-ին, երբ փակեցին գործարանները (այստեղ շաբաթ օրերը գործարանները 4-ին են փակվում) բանւորները բազմութեամբ լցնում էին ընտրողական բնակարանները և իրանց թւով գօրեղ, հաւատալով իրանց յաղթութեանը, մտնում էին հանգիստ, մինչև անգամ ուրախ։ Քուէարկելուց յետոյ նրանք մասամբ մնում էին մերձակայ զարկչարանները, մասամբ փողոցի վրա սպասում էին քուէարկութեան հետևանքին։ Վերջապէս 6 ժամին քուէարկութիւնը դադարեց և քուէների հաշիւը սկսվեց։ Մի ժամից յետոյ մի խումբի մէջ լսվեց Աասուած գիտէ ումից արտասանած խօսքերը. „կարծես Բեբել յաղթված է։“ „Սուտ է, անկարելի է, անպատճառ ընտրված կը լինի“, մի անգամից պատասխանեցին հազարաւոր բանւորներ։ Բայց նրանց համար սարսափելի լուրը անդադար կրկնվում էր և հաստատվում էր։ Ցանկացած փողոցը լցվեցաւ բանւորներով. „անկարելի է, աղաղակում էր ամբոխը, ո՞վ ասաց, որ մեր Ավգուստը յաղթվեցաւ, ի՞նչպէս կարող էր պատահել։“ Եւ որքան անկեղծ վիշտ կար այդ բացականչութիւնների մէջ։ „Ցրվեցէք, ճանապարհը մի կապէք“, լսվեցաւ պոլիցիականների ձայնը։ Մի բոպէ բոլորը լռեցին, բայց ամբոխը չէր ցրվում, միայն լուռ ճանապարհ էր տալիս պոլիցիականներին։ Վերջապէս պաշտօնապէս յայտնվեցաւ, որ Ավգուստ յաղթված է։ Այս անգամ ամբոխի վիշտը կատաղութեան փոխվեց և յուսահատութեան տեղ, հեռուներում խօսքերը լսվեցան. „անամօթներ, հարստահարողներ, անիծված հրէաներ, ժողովրդի թշնամիներ։“ Այնուհետև սկսեցին քարեր գցել այն տան վրա, որտեղ քուէները հաշուում էին։ Իսկոյն հասաւ ձիաւոր պոլիցիան, բայց ամբոխը նրա վրա ուշադրութիւն չէր դարձնում։ Հետևակ պոլիցիականների հարուածներին ամբոխը հարուածներով էր պատասխանում, իսկ ձիաւորների վրա քարեր էր գցում։ Այդ ընդհանուր կռիվ ժամանակ երբեմն լսվում էր. „դաւաճաններ, կաշառողներ, մեր Ավգուստը։“ Վերջացաւ նրանով, որ ամբոխին քշեցին և երկու հարիւր մարդ կալանաւորեցին։

Ի՞նչ հարկաւոր էր այդ բոլորը և ո՞ւմ կարող է նա օգտաւէտ լինել։ Մինչև առաջադիմութեան գործին, կասկածելի է։ Այդ ժամանակ քաղաքի միւս բաժնում մի ուրիշ աւելի մաքուր ամբոխ ուրախ ուրախ ուղևորվում էր առաջնակարգ հիւրանոցներից մէկը, երգելով յաղթական երգեր, որոնց մէջ յիշված էր ազատութիւնը, ժամանակի ոգին և այլ այդպիսի գեղեցիկ խօսքեր։ Այդ ամբոխին պատահեցի ես, երբ վերադառնում էի ընտրողական 1-ի շրջանից և ակամայ մտածեցի, որ ժամանակի ոգու մասին խօսել և արտայայտելը այդ ոգին երկու միմեանցից տարբեր գործեր են։ Ուղիղ երկու շաբաթ առաջ բանւորները հանդիպեցին Վիրխովին և նրան պատուելու համար մեծ ցոյց գործեցին, որ շատ զարմացրեց պահպանողականներին։ Վիրխով արտասուքները աչքերին շնորհակալութիւն յայտնեց և մի ճառով խոստացաւ հոգալ բոյխառագի մէջ բանւորների շահերի մասին։ Նա ազնիւ մարդ է և կաշխատէ կատարել իր խոստումը։ Բայց թէ Վիրխով և թէ նրա կուսակցութիւնը շատ բան պէտք է անեն բանւորների համար, որ կարողանան մոռացնել տալ նրանց ընտրողական այդ վիրաւորանքը։ Առաջադէմները աւելի լաւ կանէին, եթէ այդ վիրաւորանքը չը հասցնէին նրանց, մանաւանդ որ իրանք առաջադէմները խոստովանում են, որ այժմեան բանւորները այն չեն, ինչ որ էին երեք տարի առաջ։ Ես երեկոյեան միայն գնացի ընտրողական մաքառման տեղը և միայն վերջը կարողացայ տեսնել։ Բայց իմ ծանօթ բէպօրտէօրներից մէկը, որ պարտաւորված հետևում էր ընտրութիւնների ընթացքին, պատմեց ինձ, թէ կանայք և երեխաները մինչև անգամ մասնակցում էին ընտրողական ցոյցերին։ 10—12 տարեկան երեխաները վազում էին զանազան ուղղութիւններով, գնում էին իրանց հայրերին, եղբայրներին, բարեկամներին և գրգռում էին անպատճառ քուէարկել։ „Գիտէք, ասում էր ծանօթս, երբէք կեանքիս մէջ ոչ ոք այդպիսի ազատութիւն չէ գործել, ինչպէս բանւորների այդ երեխաները։ Աչքերիս մէջ ակամայ արտասուք էր երևում, երբ տեսնում էի այդ փոքրիկ արարածներին, որոնք յեռ ու առաջ էին վազում և իրանց ոգևորութեամբ միւսներին էլ ոգևորում։ Մանաւանդ աչքի էին ընկնում աղջկերքը։ Իմ տան մօտ գտնվում է ուսումնարան։ Ժամի 12-ին այնտեղից դուրս եկան փոքրիկ աղջկերք, խեղճ հագուստով և փայտեայ կօշիկներով, գրանք բոլորն էլ բանւորների դուստրներ էին։ Նրանք անցնում էին փողոցով և, գետնին խփելով իրանց փայտեայ կօշիկները, կանչում էին. „Ընտրեցէք Բեբելին, ընտրեցէք Բեբելին, Ավգուստ Բեբելին։ Իսկ գարեջրատները լիքն էին կանանցով, որոնք թոյլ չէին տալիս իրանց ամուսիններին կամ եղբայրներին երկար նստել, ուղարկում էին նրանց քուէարկելու և ասում էին. „Տեսէք, չը վախենաք և չը դուռաճանէք ձեր կուսակիցներին։“ Այդպիսի երևոյթները այստեղ երբէք տեսնված չեն։ Ես ծնվել և ծերացել եմ Բերլինի մէջ, բայց ընտրողական ցոյցերին մասնակցող կանանց առաջին անգամն եմ տեսնում։“

Եւ ճշմարիտ արժանի է, որ այդ երևոյթների վրա ուշադրութիւն դարձնեն այն մարդիկ, որոնց վիճակված է կառավարել ժողովրդին։

Իշխան Բիսմարկի մասին ես միայն այն ասացի, որ նա հասաւ Բերլին, մինչդեռ ամենքի ուշադրութիւնը նրա վրա է դարձած։ Նրա հրաժարականի մասին շատ շատ են խօսում և աւելացնում են, որ կանցլերին ընդդիմադրում են բարձրաստիճան անձինք, որոնք ազատամիտ ուղղութեան են հետևում։ Ժողովրդի հասարակ դասը այդպէս է խօսում իշխան Բիսմարկի հրաժարականի մասին։ „Այդ առաջին անգամը չէ, երևի կամենում է իր կամքը կատարել և կը կատարի, զիջումներ կանեն, դարձեալ կը մնայ։“ Իսկ բարձրաստիճան անձանց ընդդիմադրութեան մասին ասում են. „սովորական երևոյթ է, երիտասարդները միշտ ազատամիտ են լինում։“

ԱՄԵՐԻԿԱ

Նորերում մեծ բազմութեան ներկայութեամբ սկսվեցաւ յանցաւոր Գիտօի գործի դատաստանական քննութիւնը։ Գիտօի պաշտպան նշանակված է փաստաբան Բօբինզօն, որ խնդրեց դատարանից յետաձգել գործը, որպէս զի նա կարողանայ իր համար օգնական գտնել և վկաներ հրաւիրել։ Գիտօ մեր թռաւ իր տեղից և պահանջեց, որ դատարանը լսի նրա սեփական պաշտպանութիւնը։ Բօբինզօն փորձեց նրան ընդմիջել։ Բայց Գիտօ պատասխանեց. „Հանգստացէք, ես ինքս կը վերջացնեմ իմ գործը“։ Նա մի ձեռագիր հանեց և պատրաստվեցաւ կարդալ իր պաշտպանութիւնը, բայց դատաւորը յայտնեց, որ այդ վաղաժամ է։ Մեղադրող կողմը համաձայն չէր յետաձգել գործը։ Պրօկուրօրի ճառի ժամանակ Գիտօի փեսայ Սկօվել հազիւ էր կարողանում յանցաւորին լուռ պահել։ Սկօվել համաձայն չէր Բօբինզօնի հետ գործի յետաձգութեան մասին։ Գիտօ մեր կացաւ և բարկութեամբ ասաց. „Ես այս բոլորը ձեր պատասխանատուութեանն եմ թողնում։ Ես ասացի Բօբինզօնին, որ նա իմ գործը չընդունէ, եթէ չէ կամենում այնպէս վարվել, ինչպէս ես եմ ցանկանում։“ Երբ Բօբինզօն նորից կամենում էր խօսել։ Գիտօ բացականչեց. „ինձ հարկաւոր չեն Բօբինզօնի ճառերը, մինչև չը խնդրի ինձանից խօսելու թոյլատուութիւն“։ Պահապանները սարսափեցին յանցաւորին նստել։ Դատարանը համաձայնեց գործի քննութիւնը յետաձգել մի շաբաթով։ Գիտօ յայտնեց, որ Բօբինզօն ընդունել է նրա գործը առանց իր համաձայնութեան և պահանջեց, որ նա հրաժարվի պաշտպանութիւնից։ Դատարանը վճռեց առաջ երդվեալ դատաւորների ցուցակը կազմել։ Գիտօ մինչև վերջը պահանջում էր, որ նրան լսեն։ Նրա վարմունքը շատ վատ տպաւորութիւն գործեց ներկայ եղողների վրա և շատերին համոզեց, որ նա խելագար է։ Այն ձեռագիրը, որ նա կամենում էր կարդալ, պարունակում է պատճառները, որոնք ստիպեցին Գիտօին սպանել Գարֆիլդին։ Դատարանի նիստը շարունակվում էր ամբողջ օր։ Յանցաւորը մի նամակ գրեց և ուղարկեց լրագիրներին տպելու համար։ Այդ նամակով Գիտօ մերժում է Բօբինզօնի իրաւունքը իր գործը պաշտպանելու համար, խնդրում է բոլոր փաստաբանների օգնութիւնը, խոստանալով նրանց վարձատրութիւն նուիրաւորութիւններից և այլ աղբիւրներից։ Սկզբից յայտնեց դատարանին, որ նա չէ հաւանում այդ նամակը, բայց Գիտօ ասաց, որ ինքը ոչ ոքի խորհուրդների պէտք չունի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լրագիրները հաղորդում են, որ սպանիական պարլամենտում հանրապետականների առաջնորդը, Կաստելյար, մեկ գեղեցիկ ճառ խօսեց, որի մէջ գովասանքով էր խօսում Սպասատայի մինիստրութեան մասին։ Կաստելյար բացատրեց, որ ինքը երբէք չէ կարող փոխել իր դէմոկրատական և հանրապետական համոզմունքները։ Նա ասաց որ ներկայ կառավարութիւնը կոչնի ազատ հիմնարկութիւնների զարգացմանը, և հանրապետականները պէտք է օգուտ քաղեն դրանից ժողովուրդը կրթելու և նախապատրաստելու համաժողովրդային ձայնատուութեան և կատարեալ ինքնավարութեան համար։ Կաստելյար սաստիկ յարձակվում էր կղերական պատգամաւորների վրա, որոնք պապի աշխարհական իշխանութիւնը պաշտպանում են, և ազաչում էր սպանիական ազատ կառավարութեանը օգնել Իտալիային վերջնականապէս վճռելու եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու խնդիրը։ Յետոյ նա ասաց որ Սպանիայի և Իտալիայի, եկեղեցու և արտաքինութեան մէջ կատարեալ ներդաշնակութիւն պէտք է թագաւորէ։ Հետևորը հանդգնով յարձակվում էր կարլիստների վրա և պաշտպանում էր ազգային միութիւնը հիւսիսային նահանգների բաժանվելու ձգտման դէմ։ Նա միջոցներ ցոյց տուեց, որոնցով կարելի կը լինի ներքին պատերազմի առաջն առնել, և պաշտպանում էր ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի շրջաբերականը. նա պաշտպանում էր նոյնպէս և համալսարանի անկախութիւնը և գիտութեան իրաւունքները։ Մինիստրը նախագահը պատասխանեց այդ ճառին պաշտպանելով թագաւորական դեղը և կրօնական ներքարկեց Կաստելյարի հանրապետական յայտնութիւնները։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 Նոյեմբերի։ „Порядокъ“ հաղորդում է որ յայտնված է խնդիր փակել Լայպցիգի Ֆիլօսոֆական ուսումնարանը, աչքի առաջն ունենալով նրանից ստացվող անշան օգուտը և միւս կողմից նրա վրա արած մեծ ծախսերը։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը համաձայնութիւն յայտնեց սեմինարիայի փակման համար։ „Новое Время“ հաղորդում է որ դիտաւորութիւն կայ նշանակել սենատորական ռէվիզիաներ Կովկասում, Թուրքէստանում և Օլենեցկայա նահանգում։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 Նոյեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր., երկրորդ 91 ր., երրորդ 92 ր., չորրորդ 90 ր. 75 կ., ներքին առաջին փոխառութեան տոմսակ 221 ր., երկրորդ 214 ր. 25 կ., արևելեան առաջին 89 ր. 75 կ., երկրորդ 89 ր. 75 կ., երրորդ 89 ր. 87 կ., ոսկի 7 ր. 73 կ.։ Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25,62 պէնս, ուրուսաց 100 ռուբլ Համբուրգի վրա արժէ 218 մարկ 25 պֆ., Փարիզի վրա 270 ֆրանկ 50 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը հանգարտ է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ